

čim iščezne čar novosti. Partnerova „propisana“ pohvala ionako je po-nešto umjetna, i deseta ili jedanaesta večer izlaska nije privlačna kao prva ili druga. Doduše, mogu se izmišljati sve nove i nove nagrade da se sačuva atraktivnost nekog načina ponašanja, ali pri tom se baš u osoba koje nagniju histeriji na žalost potiče jedna nijihova bolesna osobina... koja se upravo želi iskorijeniti, i to nijihova proračunatošća. Pa će uskoro pacijent upitati: „što ću dobiti – ako se normalno ponašam?“ Tako nastaje cjenjanje za dobitak – mjesto da normalnost bude nešto po sebi razumljivo.

Mnogo puta iskušavali smo programe terapije ponašanja za djecu, i uvijek su ostavljali dojam neprirodnosti. Jedna je djevojčica za svaki dan u kojemu nije čušnula svoga malenog brata smjela staviti u kalendar lijepu naljepnicu. Naljepnicama se radovala, i čuškanje je naglo opadalo. Ali jao, jednog je dana već ujutro progurala naljepnicu jer je brata „greškom“ jedanput čušnula. Tada ga je mogla cijeli dan čukati jer je naljepnica ionako već propala, pa je u čuškanju nadoknadiла sreća se posljednjih tjedana odricala. Je li to bila „uspješna“ promjena ponašanja?

Jedan je dječak dobivao pola marke svakog dana kad je marljivo izradio svoje školske zadaće. Budući da je študio za mali radio-aparat trudio se oko svojih zadaća. Ali jednog dana došla je u posjet baka i poklonila unuku 30 maraka. Od toga je dana zanemario zadaće, jer je skupio dosta novaca za radio. Stoga se terapeutski program izmijenio: za uredno izradene zadaće smio je jedan sat slušati radio, a slušanja radija nije bilo ako zadaće nisu bile izradene. I opet je sa zadaćama bilo donekle dobro, dakako samo doltle dok ga je zanimao novi radio-aparat. Nakon nekog vremena više je volio čitati komične stripove negoli slušati radio, pa je zadaće ispunjavao nepotpuno i neuredno kao i prije pa je zatim – bez radio-muzike – legao na krevet i čitao svoje svečice. Program je opet trebalo izmijeniti, ali je to i majci dosadilo. S pravom je rekla da se tim programima pokušalo potkupiti njezinu sreću da ispunjava svoje male dužnosti – ali ipak on jednom mora shvatiti da svoju dužnost treba ispuniti i bez neposredne nagrade.

Jedan drugi dječak – koji je po programu terapije ponašanja smio ići na plivanje... ako cijelog tjedna ništa ne ukrade iz majčine novčanice – uzeo je jednog dana mirene duše novčanicu od sto maraka da kupi jeftinju kvarc-uru. Poslije je rekao da mu se kvarc-ura bitno više svijetli

od običajnog kupanja... pogotovo kad će na plivanje smjeti ići već slijedeće subote. Osim toga, stao je zahtijevati nagradu za svaki predloženi mu posao. Je li npr. trebao isprazniti kantu, prije je upitao što će za to dobiti? Je li trebao donijeti kruh ili mljeko, rekao bi: „Što ću za to dobiti?“ Kako se vidi, program terapije ponašanja može doduše uvesti željenim učinkom, ali svuda ima granice – i to tamo gdje se može izrodit u sužhumani mehaniku koja izaziva jedino slijepje reakcije... zato da se ponašanjem manipulira, a ne stječe se odgovarajuće vrijednosne strukture.

Moglo se i za našu mladu majku koješta izmislišti da se na nju primijene nagrada i eventualne kazne... i tako njezino ponašanje učini polagano normalnim. No već činjenica da bi njezino proračunato biće na taj način zadobilo masovnu podršku... zato što bi jedino poradi u izgled stavljenih nagrada udesila svoje ponašanje – čuvala me od tog programa. Nije trebala poradi bilo koje banalne nagrade naučiti se odricanju, nego „poradi neke stvari ili nekog čovjeka“ – to jest, poradi nuturnje vrijednosti.

Jedna vrijednost, koja je za nju očito postojala, bio je odnos prema mužu. On ju je primio zajedno s vanbračnim djetetom, podnosiо je njezine histerične scene, bio je na njezinu strani kad je njezino zlostavljanje djeteta javno osudeno. On je od srca voli, i to ona zna. Sad treba svoju ljubav prema njemu povećati tako da njemu „za volju“ prinosi male žrtve, tj. čini razna odricanja. Počelo je nečim bezazlenim – što je njoj bilo dosta teško, štednjom. Često se događalo slijedeće: da joj je muž dao novac npr. za novu haljinu, ali razgledavajući izlog, zapeo joj je za nečim pogled, npr. za ljepljim sagom, odmah ga je kupila. Tako je došla kući bez haljine, a donijela je sag koji je bio suvišan i nije odgovarao pokusu. Da-kako da je došlo do bračne svade, i da je muž bio razočaran. Budući da je i sama bila nezadovoljna, jer je ostala bez nove haljine, završilo se sve nelijepom histeričnom scenom – u kojoj su se lomili tanjurji, parale košulje i činile druge štete. Muž ju je poslije takvih scena obično odveo u krevet, a sam pobegao na svoj posao – jer kod kuće nije mogao izdržati.

To se moralo izmijeniti, i stoga se morao izmijeniti njezin osnovni način promatranja. Nije smjela biti nošena voljom za posjeđovanjem, nego mišlu kako da obraduje svoga muža. O tom smo

opširno razgovarale, a i slijedeći put je o tom rekla: Odabrala je jeftiniju haljinu negoli je planirala, i preostali novac stavila u štetnu kasicu. Počela je stavljati u kasicu novac za svaki paketić cigareta kojega se odrekla. Pritom sam je ja hrabrla, govoreći joj da se svojim malim „žrtvama“ može ponositi – jer one dokazuju da ne robuje svojim slabostima. Konačno je do godišnjeg odmora uštedjela 250 maraka i predala ih svom mužu kao doprinos za troškove odmora. On nenadanu štedljivost svoje žene nije mogao shvatiti, zagrlio ju je i pozvao na večernji izlazak. Bio je njome neobično zadovoljan, a ona je bila blažena. Ponašanje muža bilo je dakle vrlo slično onome što bi mu savjetovalo program terapije ponosa, razlika je u tom što se to u našem slučaju dogodilo spontano i sasvim neprogramirano – jer o konceptu naše terapije muž nista nije znao pa je njegova pohvala djelovala mnogo prirodnije i neposrednije negoli kod bilo kakvih prethodnih dogovaranja.

Nakon odricanja na kratkotrajna materijalna zadovoljstva došao je slijedeći stupanj učenja, koji je bio teži. Kad god se mlada žena srdile u danu, imala je noćne „strašne sne“ u kojima je vikala i u krevetu se amo-tamo prevratala, tako da ju je muž morao probuditi, zagrlići i svakojako smršavati dok konačno opet nije zaspala. Ali nakon takvih intermeča nije on više mogao zaspasti i ležao je dalje budan, pa je slijedećeg dana morao na posao neispavan i umoran. O sadržajima snova mlada je majka iskazivala samo mrvice: sjećanja na djecu, nejasne predodžbe kako je progonjena, kako je pola preko grade i sl.

Ti bi snovi bili idealna grada za psihanalitičku interpretaciju iz koje bi izšla fantastična nagonska tumačenja. Ja sam prema tome ostala skeptična, jer mi se činilo da su snovi bili orijentirani na supruga – koji je kraj nje mirno spavao i čiji je san nemirom trebao skratiti. Stoga sam oprezno upitala imade li takve sne i onda kad joj je muž noću slučajno na putu i ona spava sama. Spremno je zaređekala i sama se tome začudila. Nato sam joj učinila neobičan prilog: Snivati može što god hoće, ali se mora odreći toga da svog muža probudi, jer je njemu san potreban da slijedećeg dana može raditi. Stala me uvjeravati da svog muža ne budi namjerice i nikad ne zna kada u snu više ili stjenje, dakle ne može to činiti hotimice. No ostali smo na tome da će ona uvečer prije nego zaspi tvrdio

odlučiti da slijedeće noći neće muža probuditi. Mora se svjesno odreći svakog maznenja i nježnosti – što ih joj on mora iskazivati da je primiri, i to njemu „za volju“ da može mirovno spavati.

Što se zatim dogodilo? Do danas se „snovi straha“ nisu ponovili. I niko se tome ne raduje više od supruga koji očito zamjećuje kako mu žena prizdravlja, i svakako joj ne iskazuje manje nježnosti negoli prije, samo ne u nezgodno vrijeme sna ili brije i skribi, nego općenito u bračnom zajedništvu, koje je otada znatno vedrije.

U toku ove terapije vidi se da tehniku liječenja histerije koja se teoretski najviše preporučuje, naime uskršćivanje učinka histeričnom nastupu, nije nužno najuspješnija. Da sam muž hitno savjetovala da na „snove straha“ svoje žene uopće ne reagira i pusti je da cijelu noć stjenje u kuka, bilo bi dođuće – gledajući dugoročno – dovelo do nestanka „snova straha“, ali bi najprije značilo čitav niz mučnih noći za obje, u kojima bi se žena u svojoj histeriji sve više i više utvrđivala, a muž možda više ne bi mogao izdržati pa bi je istukao ili odselio... što bi dramu masivno zaošttrilo. A ovako je dobrovoljnim odricanjem ženim uspjelo da histerični nastup uopće ne „izade na scenu“ – pri čemu su prijelazi između „svjesnog“ i „nesvjesnog“ insceniranja bili „tekući“, pa je utjecaj svjesnog područja na nesvjesno bio moguć.

Nakon štednje i mirovnog spavanja dolazimo do najteže zaprke u našem zajedničkom radu. Patvorenost, proračunatost i egoizam moraju dobiti svoju protutežu, koja će jednog dana postati jača od „histerične trijade“. I mislim da sam otkrila tu protutežu koja će biti dosta jaka da te nesretne karakterne promjene zaustavi: to je usprkos svemu ljubav prema malom A.

Nedavno je moja pacijentica htjela od mene iznudititi odobrenje da tog dana smije posjetiti svog sina u domu. Nije mi bilo do toga da joj posjet uskratim, ali je staratelj tada bio na dopustu – a ni sam smjela odobriti nikakav posjet bez njegove prisutnosti. Još naišao postoji opasnost „ponovnog pada“, a s tim ozlijedjenim djetetom ne smije se ništa riskirati. I što je ona tada učinila da me pristoli? Po staroj oprobanoj metodi pala je predu mnom u nesvjest, zgrčena lica.

Priznajem da bih se u običnim prilikama uplašila, ali kako sam već njezin karakter dobro poznавala i kako sam zamjetila „hiper-

ventilaciju"¹⁶ koja je nesvjestici prethodila, odmah mi je bio jasan proračunati stil „pada“. Stoga sam htjela scenu brzo skratiti i zatim nastaviti terapeutski razgovor. Stavila sam joj na čelo sasvim mokru krpnu iz koje je curila ledena voda – što je možda izgledala „nezgodna pomoć“, ali je brzo djelovala: kad je hladna voda pročula u kosu i po ledima, odmah se probudila da krpnu ukloni. Tvrdila, zamolila sam je da opet sjedne i rekne zašto je nesvjestica bila potrebljana.

„Zbog mojeg A.“, reče tražeći sućut, „već davno nisam vidjela dijetu...“

„To što ste sad učinili ne približuje Vas nimalo vašem djetu, nego Vas radije od njega udaljuje, jer ste se ponašali kao i nekoći, ti prepuštali ste se nekontroliranoj provali svojih osjećaja. Meni ne možete u glavi baciti usijanu peglu, pa ste me htjeli bar preplaštiti i staviti mi pred oči što sam Vam „skrivila“. To onda znači da je besmisleno sve što je A. morao pretrpeti. Jedino ako se promijenite, ako spoznate na što Vas može zavesti vaš temperament pa postanete sasvim drukčiji čovjek, jedino tada nije sve to bilo uzaludno: ozljeda djeta, vaš ponizujući proces i naš mučni rad dovest će do nečeg dobrog. Da li ćete danas ili za deset dana posjetiti djete, to je za nj svejedno, ali je i za A. ogromna razlika hoćeće li se Vi promijeniti ili nećeće, hoćeće li zbog svoje krivnje postati zreliji ili ćete na sebe tovariti stalno nove krivnje. Sve što sada možete za A. učiniti jest to da sebe neumorno ispravljate te se ono strašno iz prostosti nikada više ne ponovi... zato što ste postali druga osoba.“ Govoril sam joj tako i slično, ali jednostavnijim riječima da me lakše shvate. I shvatila je: Ako ostane ista, ostat će u njoj krivnja, a djetu samo besmislena patnja, a ako se izmjeni, svoju će krivnju popraviti na višoj razini, a djetetova će patnja retroaktivno zadobiti smisao.

Ta je misao za nju bila sasvim novi aspekt, stavljala je na nju maksimalni zahtjev, ali joj je otvarala mogućnost rehabilitacije. I probudila se do odluke da ubuduće sebe obradije, „iz ljubavi prema A.“, kako je to sama formulirala. „Iz ljubavi prema A.“ – bilo

¹⁶ Pod hiperventilacijom se razumije naglo, više puta ponovljeno, uzastopajuće udizanje i izdizanje – pri čemu dolazi do predaha što može uzročiti prolazak nesvjestice. Tehnika hiperventilacije često je u histerika uvjetovana, tako da već kratko anomalno disanje postigne željeni učinak: tada se govori o uzdoru hiperventilacije.

je terapeutski argument za sva naša daljnja nastojanja. Ona je A. predala tudim ljudima, natrag ga uzeila kući, krivo s njim postupala, ozlijedila ga, mučila – sada treba da je ljubav prema A. spasi. Nikakav ma kako teški program kazne ne bi ubuduće tako dijete zaštićivao kao da savjest njegove majke; nijedan ma kakav izmišljeni program nagrada ne bi imao takvu pokretnu snagu kao žrtva što je majka dobrovoljno na sebe preuzima.

Ako se na susjedu srdi te bi najradnije kojom vazom tresnula o zid, tada ona zastane u pokretu – iz ljubavi prema A. Ako na radnom mjestu nije u sredstu pažnje, nego misli da joj šef prepostavlja neku krekicu, tada se ona određene dramatskog protesta i podmuklog klevetanja kolegice – opet iz ljubavi prema A. Ako zbog svoje zenske periode šest dana izigrava bolest (kako je prije činila), tada se trgne i vrši svoje svagdašnje dužnosti – također iz ljubavi prema A. Do te smo točke sada stigli, i treba nam se svagdano boriti, jer preobrazba napreduje beskraino polagano, ali svaki dan osećamo i ustrojnu pipanje naprijed.

To je dugotrajni proces dozrijevanja, što ga nosi mala riječka „iz ljubavi“ – ali neka se ona ne potcenjuje! Ako danas u Njemačkoj ima godišnje gotovo 80.000 rastava braka, onda bi se moglo reći da je taj izraz najdragocjeniji u svagdašnjoj jezičnoj upotrebi – jer se njome obitelji uopće drže na okupu. Iz ljubavi učiniti nesto prema jednom ili nekolicini ljudi grijše i najhladnija srca i ublažuje i velike razlike. Vrlo često čujem u bračnom savjetovalištu prezimo da nema nikakva ostala zajedno, „samo iz ljubavi prema djeci“, ali tko tako kaže ne misli zaista na djecu, nego na sebe. Nije dakako idealno očuvati brak samo zbog je d n o g a određenog (materialnog ili idealnog) razloga, ali „iz ljubavi prema djeci“ jest vrlo važan razlog. Jer roditelji su odgovornost za dobro svoje djece, a rastava nipošto ne doprinosi za tih. To je dakle prosudjivanje svoje odgovornosti na osnovi često lako umnih i sebičnih motiva za željenu rastavu – i tko pri tom prosudjivanju polaze veću težinu na odgovornost, sigurno nije na krivom putu. Roditelji koji ostaju zajedno „samo iz ljubavi prema djeci“, trebali bi izostaviti obezvredujuću riječ „samo“ pa bi opet imali osnovu za zajednički život – koja ne bi bila premala i preslabia.

Slično moramo ocijeniti i sadašnje nastojanje naše mlade maj-